

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ
ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ОПТИМІЗАЦІЯ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГУ КОНСТРУКТИВНОЇ
ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 2 курсу 212М групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта

Уродливець Ніна Миколаївна

Керівник к.психол.наук., доцентка Лось О. М.
Рецензентка доцентка кафедри психології
Казібекова В.Ф.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні засади психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку	6
1.1. Психічний розвиток дитини середнього дошкільного віку	6
1.2. Характеристика конструкційної ігрової діяльності на прикладі фребелівських «дарів»	13
1.3. Використання конструкційних модулів Ф. Фребеля в ігровій діяльності дітей середнього дошкільного віку для результативного психічного розвитку	18
РОЗДІЛ II. Особливості використання конструкційних ігрових блоків Ф. Фребеля для оптимізації психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку	30
2.1. Характеристика непрямой-експрес діагностики та конструкційної ігрової діяльності для визначення психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку	30
2.2. Порівняльний аналіз отриманих результатів за 2020-2021 н.р.	35
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	53
Додаток А	53
Додаток Б	57
Додаток В	59
Додаток Г	61
Додаток Д	63
Додаток Е	64
Додаток Ж Кодекс академічної доброчесності	67

ВСТУП

Перед вступом до школи дитина пізнає навколишній світ за допомогою ігрової діяльності. Саме гра впливає на пізнавальний розвиток та сприяє адаптації до соціального оточення. Ігрові маніпуляції дошкільників допомагають також формуванню психічних функцій та особистісних якостей, сприяє розвитку інтелектуальних та комунікативних компетенцій [14, с. 28].

Вікові етапи дошкільного періоду є наступними: молодший дошкільний вік обіймає четвертий рік життя; на середній дошкільний вік припадає п'ятий рік життя; на старший дошкільний вік – відведено шостий-сьомий рік життя [22, с.8].

Одним із новоутворень на етапі чотирьох-п'яти років вважається соціальна ситуація розвитку, яка є певним поєднанням того, що вже є сформованим у психіці дитини та тих відносин, які формуються у дитини з соціальним оточенням. Результатом такої кризи трьох років є те, що дошкільник починає психологічно віддалятися від батьків, тим самим створюючи нові засади для утворення нової соціальної ситуації розвитку. Дошкільник розширює межі свого родинного кола та виходить за межі встановлених взаємовідносин зі світом дорослих. Фокусом соціальної ситуації розвитку є дорослий, який вважається носієм суспільної функції. Але слід зазначити, що в той же період дошкільник ще не є в змозі приймати співучасть у житті близьких дорослих. Проте згадане протиріччя вирішується саме в ігровій діяльності. Це єдина діяльність, яка дозволяє моделювати життя дорослих та діяти в ній. Тобто саме в ігровій діяльності дошкільник може опановувати інші види діяльності [22, с.12].

На стадії дошкільного віку виникають також важливі новоутворення у психічній та особистісних сферах. Так в цей період здійснюється

посилений розвиток інтелекту дошкільника. Організовується готовність до шкільного навчання [22, с.12].

Проблематику гри вивчало багато науковців. Одну із форм вияву дитячої діяльності досліджували Данило Борисович Ельконін, Олександр Володимирович Запорожець. В межах фізичного виховання ігри для дошкільників розглядав Микола Миколайович Євименко. Соціальний аспект гри – психолог Сергій Леонідович Рубінштейн. Методичні положення застосування дитячої гри простежували Софія Федорівна Русова, Луїза Карлівна Шлегер. Психологічну перспективу перебігу гри вивчали Володимир Олександрович Вагнер, Анатолій Олександрович Смирнов та інші [34].

Російський психолог О.М. Леонт'єв свого часу зазначав, що для того, щоб гра перетворилася на провідну діяльність, дошкільникам необхідно розширити усвідомлення ними предметного світу [34]. Важливо зазначити, що до предметного світу дітей належать предмети, які не тільки являють собою найближче оточення малюка, з якими він може діяти сам, а й дії дорослих, які для дошкільника є ще недоступними [14, с.33].

У ході ігрової діяльності з'являються та відокремлюються інші різноманітні види діяльності дітей [27, с.18].

В педагогічному досвіді характеристики конструкторської ігрової діяльності для дошкільників, важливе місце займають наробітки Фрідріха Фребеля – німецького педагога, який запропонував абсолютно новаторську концепцію та методичні засади виховання дітей дошкільного віку [27, с.19].

Актуальність нашої дипломної роботи полягає в тому, що конструкційна ігрова діяльність у роботі з дошкільниками сприяє позитивному психічному розвитку. Яскравим прикладом конструктивної ігрової діяльності є ігри за методикою Фрідріха Фребеля, які допомагають розвитку різних навичок, наприклад, соціальних та комунікативних, сприя-

ють вдосконаленню дрібної моторики, пізнавально-дослідницької діяльності тощо, формують елементарні математичні уявлення.

Об'єкт дослідження: психічний розвиток дітей середнього дошкільного віку.

Предмет дослідження: послідовний розвиток та результат використання конструктивної ігрової діяльності на прикладі фребелівських «дарів» для розвитку психіки дитини.

Мета роботи: визначити важливість фребелівських «дарів» як засобу конструктивного ігрового маніпулювання для оптимального психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Розкрити специфіку психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку.
2. Охарактеризувати конструкційну ігрову діяльність на прикладі фребелівських «дарів».
3. Виявити значення використання конструкційних модулів Ф. Фребеля в ігровій практиці дітей середнього дошкільного віку для результативного психічного розвитку
4. Розглянути специфіку непрямой-експрес діагностики та конструкційної ігрової діяльності для визначення психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку.
5. Сформулювати аналіз отриманих результатів.

Методи дослідження: для вирішення поставлених завдань та досягнення мети, використано наступні методи порівняння й узагальнення наукової та методичної літератури, діючих підручників, аналіз, узагальнення, використання непрямой експрес-діагностики, опитування, бесіда, вивчення практичної діяльності дітей.

Структура роботи: робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Психічний розвиток дитини середнього дошкільного віку

Дошкільний вік – це ключовий період в житті дитини. Саме в цей період формуються найважливіші психічні функції. А саме: мовлення, мислення, пам'ять, сприйняття [28, с.8]. Беручи до уваги той факт, що цей період також стосується високого рівня чутливості, батькам слід приділити увагу тому, з чим саме малюк контактує в повсякденному житті [36, с.12].

Приблизно у віці трьох років малюк починає вивчати власне тіло та ідентифікувати себе як дівчинку чи хлопчика [13, с.304]. Саме цей час є найкращим для знайомства з різними моделями поведінки. В цей же період дошкільник починає досліджувати соціальний простір та вчиться співдіяти з людьми, які його оточують. Виходячи з цього, важливо приділити увагу оточенню дитини та його спілкуванню з іншими дітьми, яке в цьому віці є край необхідним. Відбувається вивчення функцій предметного світу, а також ціннісного ставлення до цих речей. Активно формується мовлення [35].

Як ми вже зазначали раніше, провідною діяльністю дошкільників є саме ігрова діяльність. Все, чому має навчатися дошкільник – має відбуватися саме в ігровій формі [5, с.36]. Саме таку діяльність малюк в цей період сприймає краще за все. Важливе значення мають всі можливі види рольових ігор, адже в процесі таких ігор дошкільник засвоює ключові соціальні ролі. При цьому дитина вчиться контролювати свої бажання та підпорядковувати їх чітко встановленим ігровим правилам, що також є важливим в цей віковий період [5, с.38].

Не менш важливою є гра й з точки зору міжособистісних відносин. Дитина навчається паритетним відносинам з однолітками та старшими дошкільниками, і саме в цьому віці закладається фундамент майбутньої моделі «людина-суспільство» [29]. Окрім цього, правильно побудована ігрова діяльність сприяє формуванню перших моральних установок. Враховуючи те, що багато ігор цього віку починають мати змагальний характер, дошкільник поступово формує свою першу особистісну мотивацію [28, с.112].

Важливими будуть заняття творчою діяльністю (яка також повинна проходити в ігровій формі). Більшість дітей обожають малювати, ліпити з пластиліну, створювати можливі поробки та аплікації. Потрібно вводити в повсякденні ігрові заняття поетапне знайомство з оточуючим світом – тим паче дошкільники зазвичай проявляють живий інтерес до вивчення навколишнього, в якому вони живуть [28, с.118]. Виходячи з цього, слід поступово вводити як можна більше об'єктів для вивчення навколишнього. Це допоможе сформувати у майбутнього школяра активну допитливість, а також посприє розвитку широкого кругозору в подальшому [22, 33].

Слід зазначити, що через психічний розвиток, який є всебічним процесом, діти вивчають оточуючий світ завдяки взаємозв'язку з ним. Важливо зазначити, що саме у процесі пізнання будуються внутрішні судження щодо подальшого розвитку цих зв'язків [8, с.8]. Поступово змінюється і сама діяльність. Знання починають бути спрямованими та направленими на опанування інформації про явища та предмети об'єктивного світу. Саморух та саморозвиток дошкільника здійснюється завдяки її діяльності. Психічний розвиток – це розвернуті в часі якісні та кількісні зміни, що ведуть до формування особистості [13, с.304].

Мислення та сприймання пов'язані між собою настільки тісно, що передбачають собою наочно-образне мислення, яке є найбільш характерним для дошкільного віку [12, с.15]. Не звертаючи вагу на таку осо-

бливість дитячої логіки, діти можуть вірно розмірковувати та розв'язувати достатньо важкі завдання. Правильну відповідь від них можна отримати при певних умовах. Перед усім, дошкільнику необхідно встигнути запам'ятати задачу. Окрім того, умови задачі дошкільник має представити собі, а для цього – перш за все – зрозуміти їх [33]. Саме тому потрібне таке формулювання задачі, щоб воно було зрозуміле дітям. Кращий спосіб отримати правильне рішення – організувати діяльність дитини таким чином, щоб вона знайшла правильне рішення на основі особистісного досвіду [32, с.218].

В дошкільному віці зазвичай підходить до завершення тривалий та складний перебіг оволодіння мовленням. Розвивається звукова сторона мовлення. Молодші дошкільнята починають усвідомлювати особливості своєї вимови. Інтенсивно росте словниковий запас мовлення. Діти у віці від 3-х до 5-ти років можуть правильно розуміти значення «дорослих» слів, хоч і застосовуючи їх іноді невірно. Слова, які дитина сама створює за граматичними законами рідної мови завжди є впізнаванні, іноді навіть влучні і звичайно ж – оригінальні [32, 217].

Тепер слід звернути увагу на навчання та виховання дошкільників, а саме, що ці процеси є суцільною формою психічного розвитку дошкільника. Навчання забезпечуються зоною найближчого розвитку. Саме навчання приводить в дію внутрішні процеси розвитку особистості. Ці процеси спочатку є представленими лише у формі взаємовідносин між дошкільником та дорослим [36, с.56].

На дошкільний вік припадає значна кількість сенситивних періодів. Саме тоді та чи інша функція психіки починає розвиватися більш інтенсивно. Виходячи з цього, гетерохронність розвитку психічних функцій в більшій мірі стає явною саме в дошкільний період. Пасивне мовлення, яке супроводжувало перший рік життя, повільно перетікає у формування раптового активного словника – поява перших слів, а невдовзі й речень. Цей процес відбувається наприкінці першого року життя. Розви-

ток зору випереджує розвиток опорно-рухового апарату. Ми можемо побачити це в обмежених можливостях дитини при самостійному переміщенні, в неспроможності ще втримати предмет в руках тощо. У період від одного до трьох років дошкільник вже краще засвоює конкретні властивості предметів, а саме – ті, які може відчувати на дотик. В подальшому дитина буде спиратися на ці вивчені властивості задля маніпулювання предметами. Цей процес відбувається на протигагу тому, як дошкільник сприймав предмети раніше – на зір (колір) [32, с. 217].

Поведінка у дітей в цьому віковому періоді виглядає наступним чином: дошкільник вивчає соціальні навички, які йому будуть потрібні у процесі гри, або при взаємодії з однолітками чи дорослими. Поступово дошкільник починає все краще співдіяти з однолітками. Слід звернути увагу, що чотри-п'яти-річні дошкільники починають грати в ігри за правилами, в процесі правила можуть бути змінені за примхою лідера даної групи. Доведено, що у невеликій групі часто є дошкільник, який зарекомендує себе як доміантну особистість, якій легко знайти спільну мову з кожним. При цьому інші діти будуть самі тягнутися до лідера групи [28, с.218]

В дошкільний період важливо, щоб діти могли перевіряти свої фізичні, поведінкові та емоційні межі. Важливо мати безпечне структурне середовище, де можна було б досліджувати та протистояти новим викликам. Однак дошкільники на середньому віковому етапі потребують чітко визначених меж. Дитина повинна проявляти ініціативу, бажання досліджувати [32, с.222].

Розвиток моральності починається тоді, коли малюки хочуть виправдати очікування батьків. Це загальновідомий етап «хороший хлопчик» чи «хороша дівчинка».

Також чотири-п'яти річний віковий етап є початковою стадією розвитку брехні. Детальна розповідь дитини про щось може перерости в

брехню. Слід пам'ятати, що не вирішення цієї проблеми на дошкільному етапі може спричинити таку поведінку й у дорослі роки [35].

Розвиток фізичних якостей в дошкільному віці є важливим процесом, адже саме в цей період закладається підґрунтя для гармонійного розвитку особистості, її фізична досконалість, формується багато рухових навичок тощо. На фазі середнього дошкільного віку особливо важливою є своєчасна та успішна сформованість рухових функцій людини, це має значення для подальшого фізичного розвитку [32, 220].

Стійкі навички поведінки також формуються у процесі фізичного виховання. Простежується також цінний взаємозв'язок між фізичним та розумовим вихованням.

Під час того, коли дітьми здійснюються деякі фізичні вправи, йде удосконалення зорового, слухового та рухового аналізаторів. Оцінки простору стають чіткішими, у дітей формується відчуття ритму, зростає точність і чіткість рухів та ін. У разі погіршення здоров'я, знижується і активність дитини. Виходячи з цього, пізнавальний розвиток, який відбувається на основі сприймання, також буде обмеженими [36, с.55].

Результатом такого процесу буде відставання розвитку аналізаторів, опорно-рухового апарату, а згодом і психічних функцій.

Близькому дорослому належить провідне місце у розвитку психічних функцій дитини. Адже саме дорослий дбає про забезпечення життєво необхідних потреб. Проте, одне лише забезпечення цих потреб є недостатнім фактором для позитивного психічного розвитку дитини.

Контроль батьків зберігається на весь період дитинства, залежність дітей від цього контролю зберігається на високому щаблі.

Важливу роль у задоволенні благополуччя психіки дітей відіграють емоції. Дошкільнику ще не притаманна здатність керування своїми емоціями та стримування їх небажаний прояв. Через це вся активність дитини є виразно емоційною, забарвленою в позитивні чи негативні переживання. Дорослому належить роль у направленні емоцій дитини.

Так, наприклад, якщо дитина відчуває сум, близький дорослий намагається підняти йому настрій, підбадьорити, змінити вид діяльності; зне-силення, подразнення на різні чинники навколишнього оточення, яскраві емоції, які є більш бурхливими, ніж зазвичай – все це свідчить про пере-збудження ЦНС. В таких випадках слід розуміти, що малюк потребує відпочинку, слід його заспокоїти, утворити відповідні умови для відпо-чинку чи сну [36, с.60].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що психічний розвиток дітей середнього дошкільного віку має наступний вигляд.

1. Ігрова діяльність являє собою рольову взаємодію, що і вказує на те, що дошкільнята можуть відокремлювати себе від ролі, яку вони обирають у грі. В ігровій діяльності ігрові ролі здатні змінюватися, маніпуляції з іграшками починають виконуватися для значення гри, здійснюється відділення ігрової та реальної взаємодії дітей.

2. Значний розвиток відбувається у сфері образотворчої діяльнос-ті. Змалювання людини є графічним, воно характеризується значною де-талізацією (тулуб, очі, уста, ніс, волосся, іноді одяг та її деталі). Техніч-на сторона художньої діяльності стає більш досконалою і діти здатні на-малювати основні геометричні фігури, можуть працювати з ножицями, наклеювати на папір малюнки тощо.

3. Ускладняється конструювання, і споруди можуть складатися з п'яти-шести деталей. З'являється конструювання за власними ідеями, а також відбувається послідовне планування в маніпуляціях.

4. Розвивається крупна та дрібна моторика, спритність, коорди-нація рухів, рухова сфера.

5. Починає розвиватися довільне запам'ятовування, а також обра-зне мислення (використання простих схематичних зображень) для вирі-шення нескладних задач.

6. Відбувається розвиток уяви та її особливостей у вигляді оригінальності та довільності. Діти здатні вже самостійно скласти коротеньку казочку на задану тему.

7. Стійкість уваги дозволяє дитині зосереджуватися на конкретній діяльності протягом 15-20 хвилин.

8. В середньому дошкільному віці удосконалюється вимова фонем та дикція, а вимова стає об'єктом активного мовлення.

9. При спілкуванні дитини та дорослого провідним стає пізнавальна мотивація. Надзвичайно важливою стає потреба в повазі зі сторони близького дорослого. Для чотири-п'яти-річних дітей є дуже важливою його похвала.

10. Взаємостосунки з однолітками характеризуються винахідливістю, яка виражається в уподобаннях одних дітей іншими. З'являються постійні партнери по іграм. В групі починають виділятися лідери.

Отже, психічний розвиток дітей середнього дошкільного віку супроводжується наступною динамікою: соціальною ситуацією розвитку, провідною діяльністю, стрибкоподібністю, новоутвореннями, значною нерівномірністю. Дитині характерний значний вроджений набір умовних рефлексів, реалізація якого буде залежати від оточуючих її соціальних умов. Провідну роль у психічному розвитку відіграє близький дорослий.

1.2. Характеристика конструкційної ігрової діяльності на прикладі фребелівських «дарів»

Фрідріх Фребель є одним з найвідоміших європейських філантропів та педагогів-новаторів. Вченим було приділено багато уваги щодо освітнього розвитку дітей, починаючи з раннього дитинства. Думки Фребеля про те, як саме діти мають займатися в дитячому садку значно відрізнялися від уявлень його сучасників, які часто обмежувалися всього лише процесом нагляду [30].

Подібно Й.Г. Песталоцці, Ф. Фребель був переконаний, що діти набувають глибшого розуміння навколишнього світу, коли їм надається можливість взаємодіяти зі світом за допомогою певних маніпуляцій з певними практичними предметами. Крім того, Ф. Фребель підкреслював ключову роль дитячої гри для позитивного освітнього розвитку дитини. Він рекомендував давати дітям добре підібраний матеріал в процесі гри, щоб відбувалося стимулювання розуміння про світ [4].

За Ф. Фребелем, гра – це найвищий рівень розвитку дитини. Вона є спонтанним вираженням думки та почуттів дитини [42, с.311].

Дотримуючись своїх поглядів, педагог розробив спеціальні розвиваючі іграшки для свого «дитячого садка», а саме так звані «дарунки». З цим терміном пов'язані два значення: по-перше, сама ідея «подарувати дитині подарунок для гри», по-друге, вчений вважав, що кожна дитина володіє вродженими людськими «дарами». Дарунки були задіяні в різноманітні освітні умови, а вихователі дитячого садка заохочували дітей використовувати їх для різноманітного маніпулювання.

«Дари» Фребеля – це, мабуть, перші в світі освітні забавки. Вони, абсолютно точно, були одними з перших матеріалів, призначеним для всебічного розвитку дошкільників, оскільки концепція дитячого садка була новаторством Ф. Фребеля [24, с.127].

Розроблені на початку 1800-х років Фрідріхом Фребелем, «дарунки» здаються оманливо простими, проте представляють собою складний підхід до психічного розвитку дитини [44].

В цілому, Фрідріх Фребель розробив шість дарунків, які розмістив в зростаючій складності.

«Дар» №1: шість куль, які можуть бути виготовленими з різних матеріалів. В той час «дар» №2 включає в себе куб, циліндр та сферу. На противагу першим двом дарункам, «дари» №3,4,5,6 представляють собою ідею розкладання куба на менші блоки, наприклад, маленькі кубики, прямокутники, призми тощо [7, с.8].

Також педагогом-новатором було зазначено, що під час гри з «дарами» діти пізнають форми знання (коли розділяють куб на менші, рівні частини), форми життя (коли створюють конструкції, які нагадують предмети з дитячого середовища, наприклад, диван, сходи тощо) та форми краси (коли симетрично розташовують запропоновані «дари», викладають з них певні візерунки). Цей елемент концепції Фребеля збігається з філософією його наставника Й.Г. Песталоцці, яка також відображає три різні підходи до життя та навчання: форма надання знань – наша голова і розум; форма життя – те, до чого ми торкаємось руками; форми краси – те, що зворушує наше серце.

Одним із аспектів системи поглядів Ф.Фребеля на гру була конструктивна діяльність дітей. Саме цей погляд ми розглядаємо та досліджуємо в нашій роботі, адже саме конструктивна ігрова діяльність максимально позитивно впливає на психічний розвиток дітей середнього дошкільного віку [6].

Коли діти займаються грою з блоками (які є характерними для «дарів» Ф. Фребеля), вони ілюструють широкий спектр освітніх компетенцій, а також більш очевидні математичні та технологічні навички. Діти переносять на гру з блоками те, що вони спостерігають у навколишньому світі, в найближчому оточенні та за його межами.

Актуально, що блоки з набору Фребеля є гендерно-нейтральними та міжкультурними. Діти не повинні володіти однією мовою, щоб гратися з ними. Конструкторські блоки Ф. Фребеля втілюють у собі досвід для дітей задля програвання у грі минулих чи майбутніх ситуацій [24, с.149].

Сьогодні діти з радістю граються усілякими будівельними іграшками. Це дає нам підставу вважати блоки Ф. Фребеля актуальними й на сьогоднішній час. Початкові блоки Фребеля були досить маленькими, зараз – це модифіковані конструкції, які є виготовленими з екологічно чистої деревини і потребують мінімального догляду. Вони можуть бути різного масштабу, які можна інтегрувати між собою, або ж використовувати окремо [31].

Діти можуть грати спільно або самотійно. Іноді, навіть якщо дошкільники починають грати самотійно, поступово вони приєднуються до гри з іншими дітьми. Фребель заохочував дітей починати гратися самотійно, задля індивідуальної побудови конструкції, а потім доручав вихователям, щоб вони допомогли дітям пов'язати свої будівлі в спільну історію.

Спостерігаючи, як діти граються з «дарами» Фребеля, слід поєднувати те, що будую дитина з структурою освітньої програми. Як відкритий ресурс, конструкційна ігрова діяльність підходить для будь-якої освітньої програми, заснованої на цілісному розвитку дитини. Важливо, що конструкційна ігрова діяльність забезпечує всі сфери розвитку дітей. Граючи з блоками, діти демонструють те, що знають. За методичною послідовністю Ф. Фребеля, діти, граючись досліджують зачатки арифметики, алгебри та геометрії – від простого розпізнавання форм до таких дефініцій як «точка», «кут», «лінія», «відстань», «площина» тощо [30].

Дошкільники можуть використовувати в грі з блоками такі явища як обертання, відображення та перекладання – що підтримує в подальшому більш абстрактне розуміння геометрії.

Особливістю блоків Фребеля є те, що вони заохочують дітей до симетричної побудови, це дає можливість досліджувати симетрію більш ґрунтовно, ніж двовимірний папір, наприклад.

Блоки дають можливість дізнатися про розмір, форму та вимірювання – почавши використовувати кількість, сортування, класифікацію, серіацію тощо.

Гра з блоками Фребеля – це чуттєвий досвід. Деревина, з яких вони складаються, створює візуально стимулюючі візерунки. Ці лінії пронизують деревину, на відміну від друкованих малюнків, тому можна досліджувати їх у трьох вимірах по кутах блоків. На дотик блоки виглядають гладкими і порівняно важкими, ніж інші матеріали, якими часто граються діти. Дітям цікаво ще й те, що блоки «звучать». Вони, блоки, видають певний глухий звук, коли ними постукати одне об одного, і можуть бути гучними, коли руйнуються, що викликає у малюків абсолютну радість. Блоки створюють власну музичну динаміку [10].

Коли діти вперше починають грати з блоками, їм потрібен простір і час, щоб дослідити їх всіма своїми почуттями. Для маленької науковців хапання за блок, передача його з руки в руку, з рук до рота, або навіть його падіння, може стати першими дослідженням чомучок. Збираючи, викладаючи або перекладаючи блоки, дитина починає діяти з навколишнім світом. Для дітей транспортування блоків з місця на місце, розміщення їх у контейнерах, збирання їх – це початок схематичної поведінки та формування уявлень про кількість, об'єм та силу тяжіння [31].

Будуючи з блоків, діти можуть також використовувати інші матеріали, які Ф.Фребель називав «вільними деталями». Це можуть бути соснові шишки, мушлі, шматочки тканини тощо. Вивчення того, як блоки можна поєднувати з різноманітними матеріалами, дуже зацікавлю дошкільників [1].

Фрідріх Фребель також визначив етапи розвитку, через які проходять маленькі будівельники, створюючи свою, особливу конструкцію.

Спочатку діти, як правило, працюють на одній площині, створюючи стоси чи рядки з однаковою поверхнею блоків, розташованих одним над одним або поруч. Для цього можна використовувати набори блоків будь-якого масштабу [26, с.346].

Наступним етапом, який описував педагог, є безпосередньо конструювання, де блок піднімається та підтримується на кожному кінці іншими блоками. Це відкриття дозволяє будівельникам працювати у двох вимірах. Повторення певних комбінацій допомагає дітям розвивати почуття рисунку або ритму.

Третій етап – створення корпусів. Тепер конструкції мають ширину, глибину та висоту.

Після цих етапів діти починають символічно використовувати кубики, щоб показати особливості свого оточення та назвати свої конструкції, як відомі їм назви будівель. Діти починають приписувати значення своїм будівлям, характеризуючи їх відповідно до свого досвіду та уяви. Іменування структури перед початком побудови – одна з ознак розвитку уяви та уявлення 4-5-річному віці.

Такий значний внесок німецького новатора достойно оцінювали російські педагоги Єлизавета Миколаївна Водовозова, Петро Францович Лесгафт, Єлизавета Іванівна Тихеева, Костянтин Дмитрович Ушинський та інші, [26, с.346].

Отже, Ф. Фребелем було впроваджено новаторську методику, яка передбачає маніпулювання з блоками. Така конструкційна ігрова діяльність демонструє освітню компетентність дітей, а також більш очевидні математичні та технологічні навички. Діти переносять на гру з блоками те, що вони спостерігають у навколишньому світі, в найближчому оточенні та за його межами. Актуально, що блоки з набору Фребеля є гендерно-нейтральними та міжкультурними.

1.3. Використання конструкційних модулів Ф. Фребеля в ігровій діяльності дітей середнього дошкільного віку для результативного психічного розвитку

Німецьким педагогом Фрідріхом Фребелем була розроблена серія ігрових матеріалів, які вчений назвав «дарами», які включали в себе геометричні будівельні блоки, призначенні для навчання [11].

Педагог-новатор вважав, що навчання дитини повинно розпочатися незабаром після народження. Фребель створював свої «дари» як інструмент, за допомогою якого побуджується і розвивається бажання дітей дізнаватися про навколишній світ через неживі предмети. Його «дари» прогресують від простого до складного, і так, наприклад, маніпулювання з предметами в середньому дошкільному віці дає дітям вроджене відчуття детермінантних зав'язків [11].

На розвиток ідей Фребеля вплинули думки Й.Г. Пестолоцці, які передбачали, що діти повинні вчитися за допомогою органів почуттів та фізичної активності. Педагог виступав за діяльність замість слів, за конкретні образи замість абстрактних.

Німецький педагог променорував свої «дари», щоб спростити посилення на них у свої працях, де описано перші шість «дарів». Більше дарунків було розроблено в його пізніших роботах, коли він працював у своєму дитячому садку. «Дари» Фребеля відрізняються від інших ігрових матеріалів у дитячому садку: їх можна повернути до початкового вигляду після того, як гра буде закінчена [31].

«Подарунки» Фребеля були розроблені для задоволення пізнавальних потреб та позитивного психічного розвитку дітей дошкільного віку. Його методичні посібники дають чіткі поради для користування кожним «даром» та приклади маніпулювання з ним [15].

Важливим принципом в системі Фребеля є те, що відбувається взаємодія діяльності або чуттєвого досвіду зі словом. Співдіянні зі сло-

вом спонукає дітей до діяльності та свідомого чуттєвого досвіду. У роботі з дидактичним матеріалом німецького педагога, вихователь має демонструвати предмет, звертаючи увага на його фізичні особливості та способи маніпулювання з ним, супроводжуючи показ певним текстом (віршом чи піснею). Дидактичні погляди науковця передбачають активний взаємозв'язок дорослого з діяльністю дитини: пропонування дітям «дарів», демонстрація способів маніпулювання з ними, вірші, пісні – все це є роботою вихователя. Але керування освітнім процесом з «дарами» повинне відповідати одному з головних правил – повага до дитини та врахування її інтересів [2, с.8].

Модуль 1: «Шерстяні кульки».

Психічний розвиток. Відбувається знайомство з кольорами, первинне розуміння форми. Також даний модуль сприяє розвитку просторового мислення та розвиток дрібної моторики.

Перший «дар» Ф. Фребеля дітям – шість кульок, забарвлені у кольори райдуги. Трьома основними кольорами кульок були червоний, синій та жовтий кольори (первинні кольори). Наступні три були фіолетового, помаранчевого та зеленого кольору (вторинні кольори), що представляють собою комбінацію або синтез у поєднанні з основними кольорами:

червоний + синій = фіолетовий колір;

червоний + жовтий = оранжевий колір;

синій + жовтий = зелений колір.

У деяких модифікаціях в наборах можуть використовуватися ще біла та чорна кульки [2, с.9].

Для найбільш вільного розкриття своєї особистості, за твердженням педагога, дитина з більшим бажанням обирає кульку, тому що:

1) кульку дитина може задіяти в грі як предмет-замінник більшої частки об'єктів середовища, яке оточує дитину;

2) внаслідок маніпулювання кульки маленький дослідник може постійно наслідувати все, що споглядає навкруги себе. Таким чином, робить висновок Ф. Фребель, «...сфера для дошкільника є способом відображення її внутрішнього світу, а також є засобом для ознайомлення з навколишнім світом та наслідування його явищ через ігрову діяльність».

Сфера – є найпростішою формою для сприймання дитиною. Цей «дар» рекомендують використовувати вже з двох місяців. Дитина вивчає кольори, стимулює тактильні відчуття, знайомиться з рухами. Дитина хапає та штовхає кульку, споглядає за траєкторією, пізнає можливості власного тіла.

Модуль2: «Основні тіла».

Комплект із сфери, циліндра та кубика. Цей набір уводить нові геометричні тіла, дає зрозуміти різницю між ними, вчить взаємодіяти з кожним. Цей «дар» демонструє принцип єдності та протилежності, що є в усьому живому та неживому [2, с.12].

Психічний розвиток. Даний модуль покликаний ознайомити дітей з властивостями предметів, їх формами, розвивати навички активного дослідництва. Сфера є символом руху. Куб вважається символом спокою. В той циліндр – поєднує властивості обох предметів.

За своєю формою та стійкістю кубик є абсолютною протилежністю сфери. Сфера розглядалася Фребелм як символ руху, в той час кубик – як символ спокою «єдності різноманітності (куб один, але вид його різноманітний залежно від того, як він демонструється. Циліндр, як ми вже зазначали, може поєднувати в собі і властивості сфери, і властивості кубика: він стійкий, якщо стоїть на своїй основі, і рухливий, якщо його покласти, тощо [2, с.15].

Другою іграшкою дитини Ф. Фребель називав сферу, обґрунтовуючи свій вибір тим, що він являється «протилежністю м'якій кульці». Ігри з кулькою та сферою потребують від дошкільника гарної вправності. Сфера, як і кулька, через конструкційну ігрову діяльність

може розвивати увагу та спостережливість, водночас, виховуючи характер дитини непомітно для самої неї, а також позитивно впливати на фізичний розвиток [17].

Починати грати зі сферою та кубом за думкою педагога, потрібно починати з другого півріччя першого року життя малюка. Ігри з використанням цього «дару» має бути направлене на розвиток розуміння дитиною різниці між сферою та кубиком. Ці «дарунки» розглядаються Ф. Фребелем як засоби-замінники для відображення дитиною інших предметів [42].

Модуль 3: «Куб із кубиків».

Комплект із 8 дерев'яних кубиків. Це міні-конструктор, який дарує нові можливості пізнання світу (предметного і абстрактного). Саме третій «дар» є тим самим видом конструкційної діяльності, займатися якою краще з 4-х років – середній дошкільний вік, – коли у дитини вже сформовано уявлення про звичні предмети [17].

Особливістю підходу є те, що кожна нова фігура повинна здійснюватися шляхом зміни попередньої, а не руйнуванням її. Таким чином педагоги за допомогою конструктора «Дари Фребеля» виховують в дитині творця та відповідальну за свої дії людину. Використання цього модулю надає дошкільнику перспективу в наочній формі виділяти частину, ціле, різницю між величиною та формою. Дошкільник робить перший крок до дослідження кубиків, розділяючи його на частини, та конструюючи з цих частин різноманітні форми, в яких іноді можна розглядіти предмети оточуючого світу. Задача вихователя – супроводжувати конструювання дитини невеличкою розповіддю. Поступове поділення куба на певну кількість частин, допомагає дошкільнику познайомитися з числом [7].

Часто дитина може втрачати єдність, конструюючи свою споруду. Виходячи з цієї думки, педагог вимагав від вихователів, щоб вони допомагали дошкільникам використовувати всі вісім кубиків. Вчений

радив «надавати дитині як можна більшу свободу зображень». Вихователь може брати на себе роль того, хто буде надихати дитину при конструюванні. Граючись цими блоками, діти навчаються розвивати в собі правила порядку.

Модуль 4: «Куб із брусочків».

Комплект із 8 дерев'яних плашок. Принцип роботи з ним такий же, як і в попередніх «дарах».

Таким чином, дитина середнього дошкільного віку навчається створювати нове шляхом перетворення старого, а також приходять до розуміння, що руйнування – це непотрібна процедура. Немає сенсу руйнувати, якщо простіше створити нове на основі вже готового. Окрім цього ці обмеження ускладнюють поставлене завдання та виховують терпіння.

Психічний розвиток. Цей модуль допомагає зрозуміти поняття «цілого» та «частин» («складне поєднання»); продовжити розвивати творчі здібності; позитивно сприяє розвитку координації; відбувається засвоєння поняття «симетрії». Також четвертий модуль дозволяє розвивати в дошкільників просторове мислення та сприяє розвитку зорово-моторної координації [24, с.200].

Модуль 5: «Кубики та призми».

27 дерев'яних кубиків, частина яких розділена навпіл або на 4 деталі (всього 39 елементів). Метою гри з ними є вивчення поняття про «частина/ціле», розвиток конструкційних здібностей, розширення сприйняття навколишнього світу.

Модуль 6: «Кубики, стовпці, цеглинки».

27 дерев'яних цеглин, частина яких поділена на складові (всього 33 елемента). Мета гри така, як і в попередньому комплекті, тому їх можна активно комбінувати.

Психічний розвиток. Шостий модуль знайомить з властивостями трикутника, квадрата, з об'ємними формами тощо. Використання

даного «дару» сприятливо впливає на розвиток уяви, зорово-моторної координації, просторового мислення.

Кубик являє собою маленькі кубики, які отримані з ділення великого у всіх напрямках. В свою чергу три маленьких кубика, діляться ще навпіл по діагоналі, а останні три – за двома діагоналями на четвертинки. Таким чином збільшується кількість кубиків, а також з'являється новий розвиваючий елемент – ділення по діагоналі. Завдяки цьому маніпулюванню дитина з розумінням нахилу під певним кутом.

Модуль 7: «Кольорові фігури».

Модуль складається з кольорових кіл, напівкіл, трикутників (рівносторонні, прямокутні рівнобедрені, тупокутні рівнобедрені, прямокутні різносторонні) та квадратики [24, с.205]..

Відбувається вивчення різноманітних плоских геометричних фігур. Слід привернути увагу дошкільників, що кожний квадратик відповідає одній зі сторін куба. Далі діти мають обвести квадратики різної величини олівцем. Пропонуємо порахувати сторони та кути. Вихователь далі може розповісти дитині про сторони, які є паралельними. Розрізаємо квадратики по діагоналі та отримуємо 2 трикутника. Розрізаємо квадрат за двома діагоналями та отримуємо чотири трикутника. Тут можна пояснити які кути у трикутників гострі, прямі чи тупі [31].

Модуль 8: «Палички».

Включає в себе дерев'яні палички різної довжини.

Психічний розвиток. Цей модуль сприяє розумінню процесу сортування та упорядкування. Це можна здійснювати за показником форми, кольору, розміру тощо. Також відбувається тренування дрібної моторики рук та розвиток зорово-моторної координації. Співвідношення кількості та розміру. Найпростіші математичні дії – додавання та віднімання. Склад числа. Конструювання.

Модуль 9: «Кільця та напівкільця».

Модуль складається з кілець та напівкілець трьох типових розмірів (маленькі, середні, великі).

Психічний розвиток. Розвиток логічного мислення, поняття про частини та ціле. Так само як і попередній модуль, цей також сприяє тренуванню дрібної моторики, розвитку зорової координації, а також сприяє розвитку творчих здібностей та творчої уяви. Розвиток мовленнєвих здібностей.

Модуль 10: «Фішки».

Предмети-замінники. Склад числа. Конструювання. Навчання лічби, використання в якості лічильного матеріалу. Послідовність дій. Викладання за зразком.

Модуль 11: «Кольорові тіла».

Тренування дрібної моторики (в набір входить шнурівка). Сенсомоторні навички (розпізнання з закритими очима – що це за фігура). Вивчення різноманітних геометричних форм. Розвиток розумної класифікації, сортування, порівняння, виконання завдання за зразком, за заданим алгоритмом.

Модуль 12: «Мозаїка. Шнурівка».

Відбувається процес вивчення та засвоєння комбінацій форм та кольорів. Розвиток сенсомоторних навиків, вміння діяти самостійно чи за зразком, за заданими вказівками [24, с.208].

Модуль 13: «Вежі».

Закріплення навиків геометричних фігур. Конструювання. Вихователь продовжує вчити конструювати, не руйнуючи, а допрацьовуючи попередні будівлі.

Психічний розвиток. Такі ігри сприяють розвитку логіки, мислення, творчої уяви. Розвиток вміння словесно позначати місцезнаходження предмета зліва, з права, збоку, між – сприяє розвитку просторового мислення [24, с.209].

Модуль 14: «Арки та цифри».

Конструювання. Частина – ціле. Дотримання послідовності. Засвоєння цифр. Співвідношення цифри кількості підбраного матеріалу.

Велике значення Фрідріх Фребель надавав «дарам», які використовувались як будівельний матеріал для конструювання (сюди відносимо «дари», починаючи з третього модуля).

В своїх книгах німецький педагог сформував низку рекомендацій, за якими вихователям слід проводити ігри з конструкційними блоками:

1. Дитяча гра має бути вільною.
2. Починатися гра повинна з розглядання цілого кубика, а вже потім з кубика, який розділений на частини. Дитина спізнається зі всіма матеріалами для гри, щоб спланувати його використання.
3. В процесі конструювання має використовуватися вся наявність «дарунку».
4. Якщо дитина хоче переходити до маніпулювання з наступним «даром», ігрова діяльність з попереднім має продовжуватися. Ігри з конструкційним матеріалом мають здійснюватися паралельно, чергуючись в залежності від потреб дитини та сприяти з'ясуванню і більш усесторонньому та життєвому застосуванню»; перехід від одного «дара» до іншого повинен супроводжуватися їх порівнянням, виокремленням протилежних та спільних властивостей.
5. Дошкільники можуть обмінюватися «ларами», але обов'язково матеріал «дара» передавати зібраним в коробочку, теж саме і по закінченню ігрової діяльності [45, с.112].

Педагогом також були запропоновані три форми: «форма» краси», «форма пізнання» та «форма життя», які можна створювати починаючи з третього «дарунку». Цю діяльність він підмітив при детальному вивченні самостійної Ігрової діяльності дітей: «Якщо поглянути на

форми дитячих конструкцій та будівель, не звертаючи увагу на те, що вони одразу ж будуть розібрані та зруйновані, но за великою кількістю їх можна розпізнати»: «форми життя», які відповідають об'єктам оточуючого світу дитини; «форми краси» – поєднання, яке призводить до певного зображення; «форми пізнання» – поєднання та змалювання як результат порівняння за формою, величиною, місцем знаходження [17].

Спостерігаючи за дошкільниками, педагог зауважував, що вони мають конструювати «форми життя» в межах всіх «дарів» за наступними етапами:

- 1) візуальне дослідження «дара» як одного цілого;
- 2) вільна ігрова діяльність з «даром» до тих пір, доки вихователь не використає сприятливий момент для входження у дитячу гру, чи поки дитина не запросить дорослого сама;
- 3) допомога дитині в осмисленні того, що вона сконструювала;
- 4) спонукання дитини до самостійного створення тих предметів, які він ще не конструював;
- 5) будівництва за участі та з підказками дорослого;
- 6) конструювання за зразком;
- 7) конструювання та переконструювання: трансформація одного предмету в інший або ж надання предмету нових якостей; будівництва предмету з певними характеристиками. Наприклад, навколо круглого ігрового майданчика побудувати лавки, обернені до середини [42].

Значну роль Фребель приділяв ролі дорослого в дитячій ігровій діяльності. А саме в супроводженні дій дитини словами: поруч, уверх, униз. Тобто, таким чином дорослий вказує дошкільнику на просторові співвідношення. Якщо маніпулювання дитини не відтворює просторові співвідношення, то ці заняття потрібно супроводжувати піснюю зі зміненням висоти тону [24, с.212].

Педагог зауважував, що стадії конструювання та переконструювання елементів «дару» буде довготривалим. Таким чином, вихова-

тель повинен надавати велику увагу самотійному дослідженню дитиною предмету гри.

За методикою Ф. Фребеля, поступовий перехід від одного етапу до іншого, повинен мати характер «сприятливого моменту». Наприклад, випадкове поєднання дитиною кубиків, що призводить до конструювання, яке може бути референсом предмету із навколишнього оточення дошкільника [45, 115].

Відтак, Ф. Фребель проводить дитину через шлях від мимовільних до довільних дій. Поєднуючи кожен модель, створену дошкільником, з його предметним та соціальним оточенням шляхом розповіді чи нагадування певних життєвих ситуацій, вихователь формує у дошкільника системні знання з навколишньої дійсності.

Значне місце у роботі з конструкторними блоками, новатор віддавав прийому «заміни». Тобто діти, моделюючи споруду, наступним етапом мають її перебудувати. Цей прийом розуміє в собі переміщення фігур у межах конструювання з метою отримання іншого предмета, але з іншими якостями, що може позначатися поняттям «трансформація» [45, с.116].

Педагог рекомендував застосовувати трансформацію у всіх можливих видах роботи з дошкільниками. Починати, за думкою педагога, слід з третього «дару». Особливо результативно Ф. Фребель застосовував прийом трансформації при утворенні «форм краси». Також німецьким педагогом було запропоновано переміщувати фігури, починаючи з четвертого модулю «дарунків». Для здійснення цього задуму, діти можуть це робити на поверхні, яка буде спеціально розкресленою на квадрати. Мета такої поверхні – допомогти дитині при переміщенні фігур дотриматися симетрії, відстані, форми [17].

Роздивившись та проаналізувавши «форми краси» всіх «дарунків», можна виділити такі загальні правила їх конструювання:

1. Для ознайомлення дитини чи групи дітей з будівництвом таких форм вихователь має обирати сприятливий момент. Сенситивним моментом може рахуватися випадкове поєднання дошкільником елементів «дара», при якому створюється споруда, не схожа ні на «форми знань», ні на «форми життя». Зі слів вихователя «Це гарно!» починається пізнання «форм краси» [45, с.220]

2. Вихователь сприяє розвитку у дитини мотивації до гри, запрошуючи «змусити» кубики «танцювати». Після череди перетворень кубиками обов'язково потрібний «відпочинок», щоб дитина встигла роздивитися та намілюватися власним творінням.

3. Усі «форми краси» будується за одним принципом – розташування всіх елементів «дара» навколо уявлюваного центру.

4. Повороти та переміщення здійснюється по колу.

«Форми знань». Саме на демонстрації цих форм дитина знайомиться з основними геометричними поняттями: назви фігур, понять, характеризуючи просторове розміщення, дефініції цілого та частини, різноманітні взаємовідносини – матеріал та форми, форми та величини, величини та розташування, форми та розташування [24, с.215].

Блоки для конструкційної ігрової діяльності Фребеля були радикальними новаціями в історії гри. Педагог просив дітей не наслідувати світ навколо них, будуючи споруди, а використовувати побачене як елемент при створенні своїх власних споруд.

Таким чином, можна стверджувати про необхідність, доцільність та ефективність методики використання фребелівських «дарів» в ігровій діяльності з дошкільниками. Діяння з блоками може бути початком в інтелектуальному розвитку дошкільника, а продуктивність можна забезпечити наступними умовами: наявність різноманітних наборів для діяльності в освітньому процесі; знання методики використання фребелівських матеріалів у роботі з дітьми; підготовка спеціалістів-

вихователів зі знанням методики використання фребелівських дидактичних ігор [17].

Ігровий набір для конструкційної ігрової діяльності представляє собою новаторський комплекс освітніх матеріалів, покликаний на сприятливий розвиток та виховання дітей. Можливості будівельних блоків сприяють зростанню розумових, індивідуальних, фізичних якостей дошкільника. Робота з блоками створює чудову можливість спільної діяльності дошкільника з дорослими, самотійно-ігрової діяльності, пізнавально-дослідницької тощо.

РОЗДІЛ II

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОНСТРУКЦІЙНИХ ІГРОВИХ БЛОКІВ Ф. ФРЕБЕЛЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Характеристика непрямой-експрес діагностики та конструкційної ігрової діяльності для визначення психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку

Метою використання методик за Фрідріхом Фребелем є визначення рівня психічного розвитку дитини середнього дошкільного віку. Нами було з'ясовано, що конструкційна ігрова діяльність підвищує рівень інтелектуальних, творчих та мовленнєвих здібностей дітей через систему «дарів» Фребеля. Формування граматичне будування мовлення, її взаємозв'язок при побудові розгорнутого висловлювання, розвивати у дітей звукову культуру мовлення, словнику роботу (спілкування, закріплення та активізація словника). Виховання інтересу до художнього слова.

Діагностика дітей на рівень розвитку функцій психіки може бути проведена за допомогою різноманітних діагностик [35].

Так, нами було використано непряму-експрес діагностику визначення рівня психічного розвитку дошкільників за Т. А. Верем'юк з використанням «дарів» Фребеля. Дана методика призначена для практичного використання у роботі з дітьми [37].

В основі методики лежать уявлення про психічний розвиток, який є закономірним переходом від одних психічних новоутворень до інших. Особливість методики полягає в тому, що словесні уявлення про дошкільника можна схарактеризувати у вигляді кількісних показників психічного розвитку, а також співставити оцінку рівень психічного розвитку конкретної дитини з оцінками, які представлені у віковій шкалі,

характерній для конкретного віку. В нашому випадку – для середнього дошкільного віку [37].

Наведена методика є валідною. Значення коефіцієнта рангової кореляції склало +0,713. У методиці наведено шкали для дванадцяти параметрів психічного розвитку – відчуття (кольорові); сприймання; пам'ять; міркування; фантазія; зосередженість; ігрова діяльність; спілкування; мовлення; емпатія; самостійність; саморегуляція (додаток А). Кожний показник складається з п'яти рівнів: від нижчого до вищого. Кожному рівню відповідає своя оцінка: 1 бал для першого рівня, 2 бали для другого рівня і так далі [25, с.26].

Використовуючи ці шкали та допомогу вихователя групи, можна отримати первинну оцінку рівня психічного розвитку по кожному із зазначених параметрів.

Методика здійснюється у такій послідовності:

1. Разом з вихователем отримуємо первинну оцінку визначення рівня психічного розвитку, використовуючи вимірювальні шкали. Це буде абсолютна оцінка (АО).
2. Користуючись формулою, перевести абсолютну оцінку у відносну (ВО).
3. Перевести відносну оцінку, користуючись таблицею, у стандартну оцінку (СО).

Інструкція: за допомогою вимірювальної шкали визначити рівень розвитку по кожному компоненту та вказати результат у відповідну картку.

Нами було підібрано наступні ігри з конструювання, за допомогою яких ми визначали психічний розвиток за всіма вищенаведеними шкалами.

Також було поставлено наступні задачі, при використанні тих чи інших ігор:

- 1) розвиток зв'язного мовлення, здатність співставляти описанні розповіді за темою свого конструювання;
- 2) сприяння для вправності у соціальних та комунікативних вмінь, ігрової діяльності, сприймання, мислення, уваги, мовлення, пам'яті;
- 3) формування сенсорних навиків та передумов для пізнавально-дослідної діяльності, формування елементарних математичних уявлень;
- 4) поглиблювати світогляд [37].

Далі наводимо методичні рекомендації до деяких конструкційних ігор, які нами використовувались для з'ясування рівня розвитку психічних показників дитини.

Гра «Чарівники».

Розвиває позаситуативно-пізнавальні форми спілкування. Розширює склад вербальних засобів спілкування. Стимулює розвиток зв'язного мовлення та пізнавального інтересу. Розвиває абстрактно-логічне мислення.

Попередня робота. Рекомендується попередньо прослухати пісню Ю. Ентіна «Где водятся волшебники?». Необхідно перед грою вивчити декілька «чарівних заклинань». Рекомендується попередньо ознайомити дітей з уривком із твору Л. Керролла «Аліса в Задзеркаллі».

Підготовка матеріалів до гри. Для «чарівництва» можна використовувати ширму з лялькового театру або легку тканину.

Організація ігрового простору. Ігрова діяльність може відбуватися як на підлозі, так і за столом. Важливо, щоб кожна дитина могла взяти участь в трансформаціях та заміщеннях предметів.

Подальші розвиваючі ігри. Слід запропонувати дітям пофантазувати, чим раніше були фігури із набору, а можливо, і скласти спільну історію про те, як «жили-були товсті та великі кубики-дуби... Та ось одного разу...».

Гра «Для чого ще».

Розвиток психічних функцій: розвиває ситуаційно-ділові форми спілкування. Збагачує систему вербальних (в модифікації – невербальних) засобів спілкування.

Попередня робота. Рекомендується розповісти небилиці. Щоб сам процес конструювання не вийшов занадто довготривалим та не викликав у дітей ускладнень, рекомендується попередньо сконструювати декілька предметів, які легко упізнаються дошкільниками.

Підготовка матеріалів до гри. Слід запропонувати дітям розкласти усі матеріали на поверхню столу та перемішати їх. У випадку, якщо дітям добре відомі матеріали з набору, можна не викладати їх з шухлядок.

Організація ігрового простору. Організовувати ігрову діяльність можна на столі або підлозі.

Подальший розвиток гри. Для демонстрації засобів, які використовувалися для збудування предметів, можна використовувати інші деталі набору.

Гра «Хмарочос».

Розвиває ситуаційно-ділові форми спілкування. Розширює систему вербальних (в модифікаціях – невербальних) способів спілкування.

Попередня робота. Розгляд зображень з різноманітними вежами та висотними будівлями. Рекомендується пограти в ігри, в яких група дітей трьох-чотирьох людей перекосить спільно який-небудь об'ємний, але легкий предмет. Попередньо рекомендується пограти з дітьми в будь-які ігри по будівництву спільних конструювань. Такі ігри вчать дітей кооперації, неминуче створюють ситуації для взаємодії, можливо, провокують конфлікти. Вихователю важливо пам'ятати, що саме для цієї мети він використовує подібного роду ігри. Важливо компетентно допомогти дітям вирішити конфлікти, які склалися.

Підготовка матеріалів до гри. Важливо попередньо домовитися, які елементи залишається і гри, а які ні. Можна запропонувати дітям самостійно вирішити, з яких наборів матеріали їм будуть потрібні та чому. Можна висипати деталі в певне, доступне для всіх місце та перемішати їх. Можна залишити деталі в коробках.

Організація ігрового простору. В залежності від кількості груп необхідно так розташувати ігрові набори, щоб кожній групі було однаково далеко від набору з елементами.

Подальший розвиток гри. Після проведення ігор схожого типу важливо проговорити ситуації, які виникли з дітьми, звертаючись до почуттів та переживань дітей через виниклих конфліктів, обговорити, як команді вдалося виграти.

Отже, нами була здійснена непряма-експрес діагностика, за допомогою якої ми визначили рівень розвитку психічних функцій дитини середнього дошкільного віку. Було задіяно ігри за методикою німецького педагога Фрідріха Фрбеля, а саме ігри з конструкційним матеріалом, які допомагають визначити, а також в подальшому розвивають вищі психічні функції дітей.

2.2. Порівняльний аналіз отриманих результатів за 2020 – 2021 початкові роки

Спочатку, у вересні 2020 року, нами була здійснена первинна діагностики психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку. Дошкільники показали майже однаковий рівень психічного розвитку: як експериментальна, так і контрольна група.

Через три місяці було проведено повторну діагностику, для з'ясування правильності експерименту. Діти з експериментальної групи всі три місяці займалися за освітньою системою Фребеля, грали з «дарамми», використовували конструкційні блоки в своїй ігровій діяльності. Тоді як контрольна група займалася за звичайною програмою без маніпуляцій «дарамми» Фребеля. Показники в експериментальній групі були майже такими самими, як і в дітей контрольної групи: експериментальна група дещо випереджала контрольну у таких показниках як сприймання, мислення та гра. Нижче наводимо таблицю показників станом на листопад 2020 року.

Таблиця 2.1.

***Порівняльна таблиця формування психічних показників
експериментальної та контрольної групи за 2020 рік***

	Психічні показники											
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція
ЕГ	3,8	3,7	3,2	3,5	3,3	3,8	4	3,3	3,3	3,7	3,5	3,3
	С	С	С	С	С	С	Д	С	С	С	С	С
КГ	4	3,3	3,2	3	3,2	2,8	3,7	3,2	3,5	2,8	2,8	2,8
	Д	С	С	С	С	Н	С	С	С	Н	Н	Н

<i>Умовні позначення</i>	
<i>ЕГ – експериментальна група</i>	<i>Д – достатній рівень</i>
<i>КГ – контрольна група</i>	<i>С – середній рівень</i>
	<i>Н – низький рівень</i>

Діагностика дітей для визначення розвитку психічних функцій, показала нам наступне (додатки Б та В):

Показники	Результат
Сприймання	Рівень такого психічного показника як «сприймання» є дещо вищим в експериментальній групі, на 0,4 бала.
Пам'ять	Рівень такого психічного показника як «пам'ять» є однаковим в обох групах.
Мислення	Рівень такого психічного показника як «мислення» є дещо вищим в експериментальній групі, на 0,5 бала.
Увага	Рівень такого психічного показника як «увага» у дошкільників контрольної групи нижчий, ніж у дошкільників експериментальної групи на 1 бал.
Гра	Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали майже однаковий рівень гри – відповідно 4 і 3,7 бала.
Емоції	Рівень такого психічного показника як «емоції» вищий у вихованців з експериментальної групи на 0,9 бала, порівняно з вихованцями контрольної групи.
Самостійність	Рівень такого психічного показника як «самостійність» у дошкільників експериментальної групи вище, порівняно з дошкільниками контрольної групи на 0,7 бала.
Саморегуляція	Рівень такого психічного показника як «саморегуляція» у вихованців з експериментальної групи вище, ніж у вихованців контрольної групи на 0,5 бала.

Мовлення	Рівень такого психічного показника як «мовлення» у дошкільників контрольної групи на 0,2 бала.
Відчуття	Рівень такого психічного показника як «відчуття» є вищим у дошкільників контрольної групи, порівняно з дошкільниками експериментальної групи на 0,2 бала
Спілкування	Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали середній рівень спілкування – відповідно 3,3 і 3,2 балів.
Уява	Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали середній рівень уяви – 3,3 і 3,2 бала.

Отже, наведені результати показують, що значне місце у психічному розвитку дитини займає конструкційна ігрова діяльність за методичними вказівками Ф. Фребеля. Вчений визначив свій освітній матеріал відправною точкою у розвитку психічних функцій дітей.

Дітям з контрольної групи, запам'ятовування навчального матеріалу давалося легше, вони добре могли орієнтуватися у його змісті. Діти з експериментальної групи могли тільки орієнтуватися у змісті, при цьому не запам'ятовуючи значну частину матеріалу.

Отримані кількісні дані деяких психічних показників ми занесли до гістограми (рис. 2.1), щоб можна було порівняти результати експериментальної та контрольної групи.

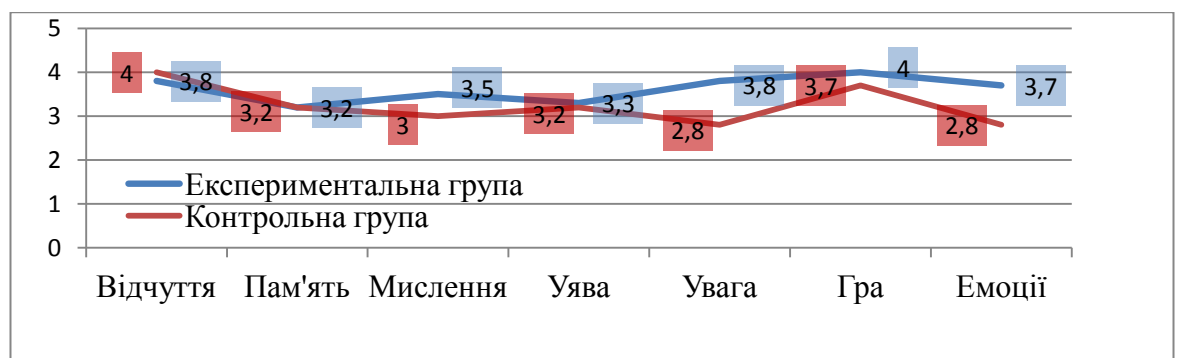

Рис. 2.1 Порівняльна характеристика рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за 2020 рік

З графіку видно, що рівень психічних показників дітей експериментальної групи є вищим, ніж рівень психічних показників дітей контрольної групи.

Отже, можемо зробити висновок, що конструкційна ігрова діяльність позитивно впливає на психічний розвиток дітей середнього дошкільного віку. Відбувається розвиток діяльності і почуттів, пробуджується увага і вільна самодіяльність дитини, відбувається розвиток її тілесних сил.

Наступна діагностика була проведена ще через три місяці, після другого діагностування, на початку лютого 2021 навчального року.

Діагностика знову було проведено за наведеними методичними критеріями задля визначення розвитку психіки дітей. Підраховано загальну суму балів.

Нами було отримано кількісні показники, які ми занесли до таблиці (табл. 2.2) та зобразили графічно. Такий аналіз сприяв наочному уявленню ситуацію в її загальному вигляді. Також такий аналіз допоміг нам порівняти показники експериментальної та контрольної групи 2020 року, між показниками цих груп за лютий 2021 року.

Таблиця 2.2

Порівняльна таблиця рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за лютий 2021-го року

	Психічні показники											
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція
ЕГ	4,3	4,5	4,5	4,2	4,2	4,3	4,2	4,5	4,8	4,3	4,3	4,2
	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д
КГ	4,3	4	3,8	4,2	4	3,7	4,2	4	4	3,8	3,7	3,7
	Д	Д	С	Д	Д	С	Д	Д	Д	С	С	С

Порівняння результатів діагностики експериментальної та контрольної груп за 2021 рік (додатки Г та Д), дає нам змогу констатувати, що рівень психічних показників є вищим в дошкільників експериментальної групи.

Показники	Результат
Відчуття	Рівень відчуття в дошкільників експериментальної групи однаковий з дошкільниками контрольної групи. Діти без помилок змогли назвати кольори спектра та їх відтінки.
Сприймання	Рівень сприймання вище у дошкільників експериментальної групи, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,5 бала. Дошкільники сприймали предмети, але не всі змогли розрізнити у ньому основне та другорядне.
Пам'ять	Рівень пам'яті в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,7 бала. Відтак, дошкільники експериментальної групи запам'ятовували та розуміли матеріал, натомість дошкільники контрольної групи матеріал не зовсім запам'ятовували, орієнтуючись лише у його змісті.
Мислення	Рівень мислення у дошкільників експериментальної групи є однаковим з рівнем контрольної групи.
Уява	Рівень уяви в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,2 бала. Діти під час гри планували свої дії, знали, у що саме будуть гратися.
Увага	Рівень уваги у дошкільників експериментальної групи вищий на 0,6 бала, ніж у дошкільників контрольної групи.
Гра	Дошкільники експериментальної та контрольної групи

	показали однаковий рівень розвитку ігрової діяльності – 4,2 бали, відповідно.
Спілкування	Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали достатній рівень спілкування, але у кількісному відношенні результати експериментальної групи є вищими на 0,5 бала.
Мовлення	Рівень мовлення дошкільників експериментальної групи вищий, ніж рівень мовлення дошкільників контрольної групи на 0,8 бала.
Емоції	Рівень емоцій у дошкільників експериментальної групи вищий на 0,5 бала, ніж у дошкільників контрольної групи. Було зафіксовано, що виявляють симпатію (антипатію) до однолітків та дорослих.
Самостійність	Рівень самостійності у дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,6 бала. Дошкільники самостійно застосовували засоби поведінки у нових для них ситуаціях.
Саморегуляція	Рівень саморегуляції у дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,5 бала. Діти продемонстрували, що можуть стримувати свої безпосередні бажання та імпульсивні дії.

Кількісні показники деяких психічних функцій були занесені до гістограми (рис. 2.2), щоб детально було видно результати груп за лютий 2021 року.

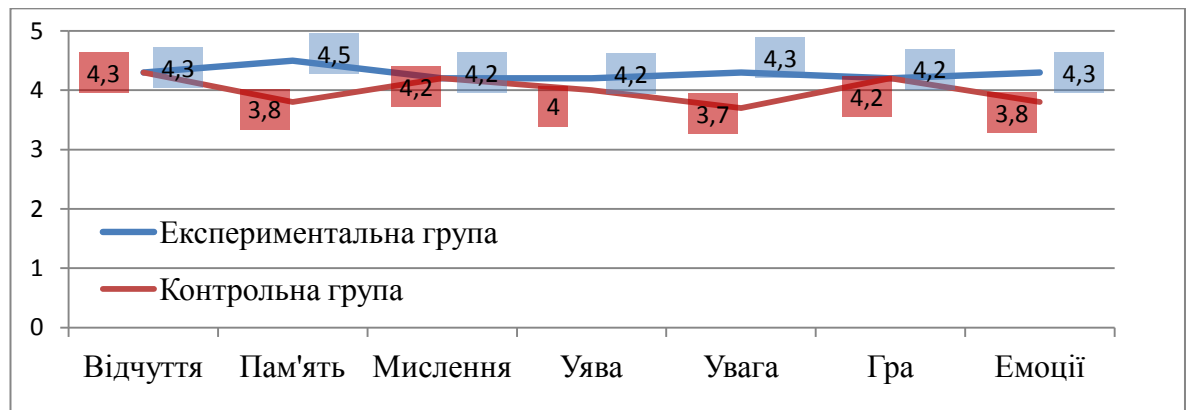

Рис. 2.2 Порівняльна характеристика рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за лютий 2021 року

Порівняльний графік показує нам, що психічні показники дітей з експериментальної групи та показники дітей контрольної групи знову відрізняються в позитивну сторону експериментальної.

Отримані результати за листопад 2020-го року та лютий 2021-го року яскраво демонструють, що використання конструкційних модулів в методичній роботі з дітьми п'ятого року життя значно підвищує рівень психічного розвитку дошкільників. Так, наприклад, фребелівські конструкційні блоки надихають до створення та розвитку творчої уяви дітей, не лише в педагогічних ситуаціях, але і в співзаємодії з навколишнім.

Наступна діагностика була проведена нами вже у вересні 2021 року, тобто через рік після проведення першої, первинної діагностики.

Отримані нами кількісні результати було занесено до таблиці (табл. 2.3) та зображено графічно.

Таблиця 2.3

Порівняльна таблиця рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за вересень 2021 року

	Психічні показники											
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція
ЕГ	5	4,7	4,7	4,8	4,8	5	4,5	4,8	4,7	4,7	5	4,5
	В	Д	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	В	Д
КГ	4,7	4,3	4,3	4,2	4,3	4,2	4,3	4,3	4,5	4,2	4,2	4
	Д	Д	Д	Д	Д	С	Д	Д	Д	Д	Д	Д

Результати вересневої, заключної діагностики 2021 року дають нам спроможність підтвердження наступного факту: дошкільники, що займалися за освітньою системою Фребеля, використовуючи при цьому запропоновані педагогом конструкційні матеріали, показали значно кращі досягнення за всіма параметрами.

Показники	Результат
Відчуття	Рівень відчуття в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,3 бала. В експериментальній групі діти правильно описували кольорове оточення та використовували раніше засвоєні знання у зображальній діяльності.
Сприймання	Рівень сприймання вище у дошкільників експериментальної групи, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,4 бала. Було зафіксовано, що діти можуть побудувати визначений та диференційований образ світу.
Пам'ять	Рівень пам'яті в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,4 ба-

	ла. Діти не тільки добре запам'ятовували матеріал, а і без проблем у ньому орієнтувалися.
Мислення	Рівень мислення у дошкільників експериментальної групи є значно вищим, ніж у дошкільнят контрольної групи, 0,6 бала відповідно. Дошкільники вирішували пізнавальні задачі без прямого контакту із предметами.
Уява	Рівень уяви в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,5 бала. Діти створювали нові образи та втілювали їх у грі, малюнках, конструкціях.
Увага	Рівень уваги у дошкільників експериментальної групи вищий на 0,3 бала, ніж у дошкільників контрольної групи. Було зафіксовано, що при виконанні певної дії, яка потребує зосередженості, діти відволікалися від сторонніх подразників.
Гра	Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали майже однаковий рівень розвитку ігрової діяльності – відповідно 4,5 і 4,3 бала. Діти організовували ігри, самі стежили за дотриманням правил, виступали ініціаторами покарання за їх порушення.
Спілкування	Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали достатній рівень спілкування, але у кількісному відношенні результати експериментальної групи є вищими на 0,6 бала. Дошкільники, спілкуючись з іншими вихованцями, виказували їм співчуття та взаєморозуміння.
Мовлення	Рівень мовлення дошкільників експериментальної групи вищий, ніж рівень мовлення дошкільників контрольної

	групи на 0,2 бала. Діти продемонстрували розгорнуте мовлення, яке передавало абстрактну інформацію також.
Емоції	Рівень емоцій у дошкільників експериментальної групи вищий на 0,5 бала, ніж у дошкільників контрольної групи. Було зафіксовано, що діти емоційно оцінювали ситуацію, яка безпосереднього їх могла не стосуватися.
Самостійність	Рівень самостійності у дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,8 бала. Користуючись довірою дорослого, діти проявляли самостійність у різноманітних ситуаціях.
Саморегуляція	Рівень саморегуляції у дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,5 бала. У ситуацію вибору віддавали перевагу тим людям, які відповідали вимогам дорослого.

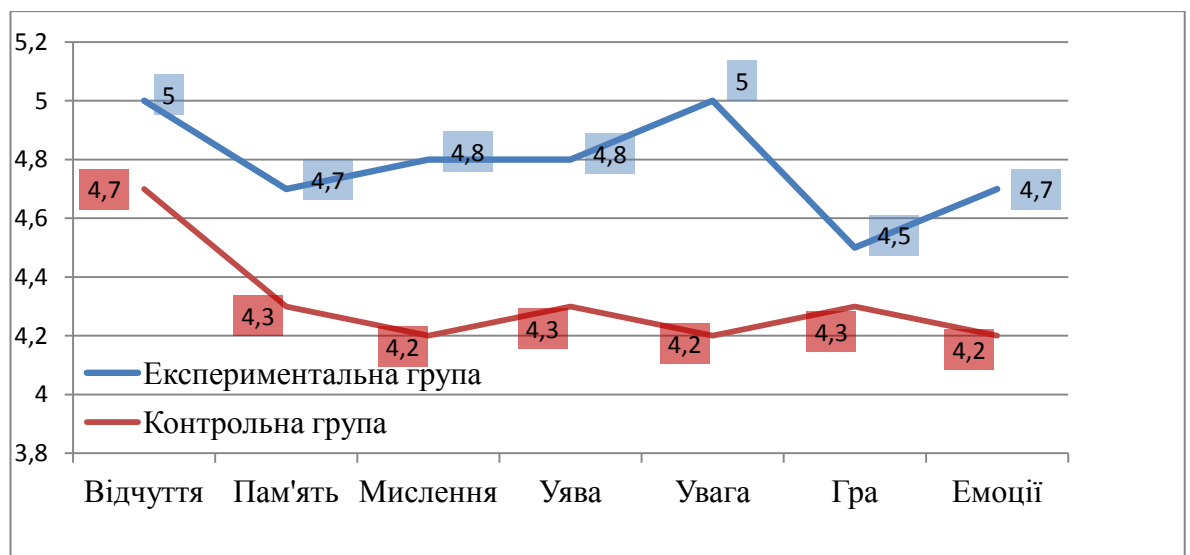

Рис. 2.2. Порівняльна характеристика рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за вересень 2021-го року

Порівняльна гістограма наочно показує, що показники дітей з експериментальної групи є випереджаючими, ніж показники дітей контрольної групи.

Результати, які ми отримали, дають нам ґрунтовну причину вважати конструкційний ігровий матеріал Фребеля, як позитивний засіб впливу на оптимізацію психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку. При використанні конструкційних блоків, які застосовувалися в експериментальній групі, дошкільники ретельно були ознайомлені з просторовими уявленнями.

За допомогою освітньої методики німецького-педагога новатора, яка було впроваджено в експериментальну групу, діти значно краще ознайомилися з рухом речей, навчилися розрізняти кольори, отримали просторові уявлення. Такі показники було досягнуто при використанні третього «дару» з якого розпочинається конструкційне будівництво за методикою педагога.

ВИСНОВКИ

Фрідріх Фребель є видатним німецьким педагогом-новатором та теоретиком виховання дошкільників. Він являється основоположником дитячих садочків, які були покликані на позитивний розвиток навчання та виховання дітей. Основною метою садків Фребеля було максимальне сприяння розвитку природних здібностей дитини. За думкою педагога, діти розвиваються як квіти. Звідси і термін «дитячий сад». Основна мета вихователів у садку полягає в тому, щоб вони піклувалися про них та сприяли їх найбільшому розкриттю.

Внаслідок дослідження нами зроблено наступні висновки:

1. Розкрито специфіку психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку. Психічний дітей супроводжується наступною динамікою. Відбувається розвиток соціальної ситуації розвитку, провідної діяльності, стрибкоподібності, новоутвореннями.

2. Охарактеризовано конструкційну ігрову діяльність на прикладі фребелівських «дарів». Німецьким педагогом була запропонована новаторська методика, яка передбачає маніпулювання з блоками. Така конструкційна ігрова діяльність демонструє освітню компетентність дітей, а також більш очевидні математичні та технологічні навички. Діти переносять на гру з блоками те, що вони спостерігають у навколишньому світі, в найближчому оточенні та за його межами. Актуально, що блоки з набору Фребеля є гендерно-нейтральними та міжкультурними.

3. Виявлено значення використання конструкційних модулів Ф. Фребеля в ігровій практиці дітей середнього дошкільного віку для результативного психічного розвитку. Блоки для конструкційної ігрової діяльності Фребеля були радикальними новаціями в історії гри. Педагог просив дітей не наслідувати світ навколо них, будуючи споруди, а використовувати побачене як елемент при створенні своїх власних споруд.

Таким чином, можна стверджувати про необхідність, доцільність та ефективність методики використання фребелівських дарів в освітній роботі з дітьми. Діяння з блоками може бути початком у розумовому розвитку дитини, а ефективність можна забезпечити наступними умовами: наявність різноманітних матеріалів для забезпечення правильної ігрової діяльності; знання методики використання фребелівських матеріалів у роботі з дітьми; підготовка спеціалістів-вихователів зі знанням методики використання фребелівських дидактичних ігор.

4. Розглянуто специфіку непрямой-експрес діагностики та конструкційної ігрової діяльності для визначення психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку. В результаті нами було обрано найбільш оптимальну методику, яка б допомогла дослідити усі психічні функції в порівняно короткий проміжок часу. Для отримання результатів за шкалами методики, ми використовували ігри за освітньою методикою німецького педагога-новатора з використанням конструкційних блоків. Виходячи з цього, використання зазначеної непрямой експрес-діагностики дало нам можливість визначити психічний рівень дітей середнього дошкільного віку. В методиці та наведених вище іграх нами детально було описані процедура проведення та критерії оцінки результатів.

5. Сформульовано аналіз отриманих результатів. В процесі діагностики результати психічного розвитку було занесено в спеціальну таблицю та зроблено гістограму для кращого демонстрування всіх даних загалом. Аналіз отриманих результатів показав, що використання конструкційної ігрової діяльності дітей середнього дошкільного віку позитивно впливає на оптимізацію психічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Web-мультимедіа енциклопедія «Історія загальної та дошкільної педагогіки. Фрідріх–Вільгельм Август Фрєбел ь видатний німецький педагог та теоретик дошкільного виховання, відомий як засновник перших дитячих садочків [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://izdp.kspu.edu/mod/resource/view.php?id=215>
2. Аверин С.А, Маркова В.А. Образовательный модуль «Дидактическая система Фридриха Фребеля». / Сергей Александрович Аверин // - М.: «Элти-Кудиц», 2017. – 112 с.
3. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти: збірка науково-методичних матеріалів. Частина 2. / Упоряд. В.В.Денисенко. – Херсон: ПП «Резнік», 2019. – 131 с.
4. Анісімова О. Е. Специфіка впровадження у практику педагогічних ідей Ф. Фребеля: констатуючий етап експерименту / Олена Едуардівна Анісімова // Електронний збірник Луганськ [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN20/123aоеkee.pdf>
5. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване виховання / Іван Дмитрович Бех // – К.: ІЗМН, 1998. – 296 с.
6. Беленька Г. Підготовка студентів до використання педагогічної спадщини Ф. Фребеля в практиці роботи сучасного дитячого садка / Ганна Беленька // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: Зб. наукових праць / Укладач Машовець М.А. – Випуск 8. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2007
7. Борисова З. Фрідріх Фрєбел ь – засновник ідеї дитячого садка: (220 років від дня народження та 150 років від дня смерті) / Зоя Борисова // Дошкільне виховання. – 2002. – № 12.
8. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. / Скрипченко, О.В. та ін.. 2-ге вид. – К.: Каравела. – 2007. – 400 с.

9. Вісник Харківського національного університету [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.univer.kharkov.ua/ru/research/publications/bulletins/psychology>

10. Внесок Фрідріха Фребеля в розвиток педагогіки [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00491916_0.html

11. Волобуева Л.М. Фридрих Фребель. Будем жить для своих детей. Педагогика детства. – М., 2001.

12. Выготский Л.С. Лекции по психологии / Лев Семёнович Выготский // Сбор. Соч.: В 6 т. – Т. 2. – 466 с.

13. Давыдов В.В. Российская педагогическая энциклопедия: в 2 тт. / гл. ред. Василий Васильевич Давыдов. — М.: «Большая Российская энциклопедия», Т. 2, 1999, 650 с.

14. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: 2-ге видання. Навч. пос. / Тетяна Вікторівна Дуткевич // – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.

15. Електронний каталог: Фребель, Ф. – Педагогічні твори [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.mgppu.ru/OpacUnicode/app/webroot/index.php?url=/notices/index/IdNotice:183943/Source:default>

16. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. А. И. Пискунова. М. 2001, 512 с

17. Карпова Ю.В., Кожевникова В.В., Соколова А.В.: Комплект методических пособий по работе с игровым набором «Дары Фрѐбеля» [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://ciur.ru/izh_dou/izh_ds40/DocLib11/Программа%20Дары%20Фребеля%20для%20детей%203-6%20лет%202.pdf

18. Каташинська І. Концепція гри у педагогічній системі Ф. Фребеля // Рідна школа. – 2004. – № 7 – 8. – С. 62 – 64.

19. Ключнікова Т. А. Особливості виховання дітей дошкільного віку у Фребелівському сирітському будинку швейцарського міста Бургдорф / Тетяна Андріївна Ключнікова // Інтеграція сучасних освітніх систем Європи та світу в контексті впровадження педагогічних ідей Ф.Фрєбеля: зб. матеріалів міжн. наук.-прак. семінару (Херсон, 22 березня 2012 р.). – Херсон, 2012.

20. Кононко О. Л. Особистісне зростання у ранньому віці: суть та умови сприяння / О.Л.Кононко. – Дошкільне виховання. – 2006. - № 10. – С. 3 – 7

21. Кормилиціна Л.М. Проблеми та завдання українського дошкільця //Дошкільне виховання - 1998. - №1 - С.3-5.

22. Кулагінв І.Ю. Вікова психологія: Дитинство, отрочтво, юність / І.Ю. Кулагіна – М.: Академія; 2000. – 624 с.

23. Лубенец Наталья. Фребелевские занятия. Постройки из кубиков и кирпичиков. - К. : из-во нар. детских садов, 1908. – 7 с.

24. Лубенец Наталья. Фребель и Монтессори / Наталья Лубенец // Оттиск из «Дошкольного воспитания». – К. : - 511 с.

25. Методика непрямой экспрес-диагностики рівня психічного розвитку дошкільників. П.А. М'ясоєд [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.voppsy.ru/issues/1996/962/962130.htm>

26. Мчелидзе Н.Б. и др. сост. «История зарубежной дошкольной педагогики: Хрестоматия. Учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности: «Дошкольная педагогика и психология». 2-е изд., доп. – М: Просвещение, 1986г. (в сокращении: Фрєбель Ф. Детский сад. Пер. с нем. Я. Соколова. Пед. соч. М., 1913, т. II), 464 с.

27. Оксана Проценко. Розвиток здібностей та обдарувань у дошкільників. – К.: Шкільний світ, 2011. – 126 с.

28. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: навч. посібник. / Роман Володимирович Павелків // – К.: «Академвидав», 2008. – 432 с.

29. Палій А. А. Дитяча психодіагностика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://skaz.com.ua/psihologiya/10230/index.html>
30. Педагогическая деятельность и теория Фридриха Фребеля. [Электронный ресурс] / Сергей Александрович Жданов. – Режим доступа: <http://www.gala-d.ru/parts/1086-part5.html>
31. Педагогіка Ф.Фрьобеля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sir35.ru/pedagogika_Frebelya
32. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: "Академвидав", 2006. – 456 с.
33. Проблема девіантної поведінки в молодшому шкільному віці [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.studcon.org/problema-deviantnoyi-povedinky-v-molodshomu-shkilnomu-vici?page=12>
34. Прогресивні діячі педагогіки другої половини ХІХ століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://refs.co.ua/54350-Progressivnye_deyateli_pedagogiki_vtoroiy_poloviny_XIX_veka.html
35. Психічний і особистісний розвиток дитини в дошкільному віці [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://pidruchniki.com/13390613/psihologiya/psihichniy_osobistisniy_rozvitok_ditini_doshkilnomu_vitsi
36. Психічний розвиток дитини – дошкільника. Навчальний посібник. / під ред. С.Є. Кулачківська, С.О. Ладивір, Т.О. Піроженко. – К.: Світлич, 2004. – 74 с.
37. Психодіагностика у структурі роботи практичного психолога дошкільного навчального закладу [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://vseosvita.ua/library/psihodiagnostika-u-strukturi-roboti-practicnogo-psihologa-doskilnogo-navcalnogo-zakladu-gotovnist-ditini-doskilnogo-navcanna-rozvitok-movlenna-i-pama-15649.html](https://vseosvita.ua/library/psihodiagnostika-u-strukturi-roboti-prakticnogo-psihologa-doskilnogo-navcalnogo-zakladu-gotovnist-ditini-doskilnogo-navcanna-rozvitok-movlenna-i-pama-15649.html)
38. Фребель Ф. Будем жить для наших детей / Фридрих Фребель // Сост. и авт. предисл. Л.М. Волобуева. – М. : Карапуз, 2001. – 287 с.

39. Фребель Ф. Воспитание человека // История дошкольной и зарубежной педагогики / Мчедлидзе Н. Б. и др. – М. : Просвещение, 1974. – 464 с.

40. Фребель Ф. Детские сады / Фридрих Фребель // Метода воспитания и образования. - Спб., Исаков, 30 с.

41. Фридрих Фр. Воспитание человека / [пер. с нем. И. Д. Городецкого]. - М.: Издательство К. И. Тихомирова, 1906. - 326 с. 30

42. Фридрих Фр. Детский сад / [пер. с нем. Н. Н. Соколова]. - М.: Издательство К. И. Тихомирова, 1913. - 581 с.

43. Фрідріх Вільгельм Август Фребель – бібліографічна енциклопедія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dates.gnpbu.ru/2-7/Frobel/frobel.html>

44. Херсонський державний університет. Фрідріх Вільгельм Август Фребель [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kspu.edu/InternationalActivities/Germany/Froebel.aspx>

45. Хрестоматія «Фребельпедагогіка» : Навчальний посібник / упорядкув. Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. – Херсон: Айлант, 2013 – 236 с.

46. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : Навч. посібн. / вступні нариси та упорядкув. З. Н. Борисової – К. : Вища школа, 2004. – 511 с.

Вимірювальні шкали рівня психічного розвитку (РПР)

№ з/п	Бали	Показники
1		Відчуття
	1	З помилками називає і розрізняє основні кольори спектра.
	2	Без помилок розрізняє і називає основні кольори спектра.
	3	Розрізняє відтінки кольорів спектра, але помиляється, називаючи їх.
	4	Розрізняє та називає кольори спектра і їх відтінки.
	5	Правильно описує кольорове оточення використовує свої знання у зображувальній діяльності.
2		Сприймання
	1	При сприйманні нового намагається доповнити побачене дотиком.
	2	Сприймаючи нові предмети, не використовує безпосередній контакт із ним.
	3	Будує досить повний образ сприймання, але не розрізняє у ньому основного і другорядного.
	4	Виділяє у предметах, які сприймає, основні і другорядні елементи.
	5	Будує визначений і диференційований образ світу.
3		Пам'ять
	1	Запам'ятовує навчальний матеріал, який надається у наглядній формі.
	2	Механічно запам'ятовує навчальний матеріал, наданий у словесній формі.
	3	Запам'ятовує навчальний матеріал, виділяючи у ньому елементи, які виступають на перший план.

	4	Запам'ятовує навчальний матеріал, орієнтуючись у його змісті.
	5	Запам'ятовує навчальний матеріал, розуміючи його зміст.
4	Мислення	
	1	Отримує нові відомості практично без застосування мови.
	2	Практично вирішуючи пізнавальну задачу, з допомогою мовлення, намагається осмислити її умови.
	3	Виконує пізнавальні дії з опорою на мовлення – засіб досягнення результату.
	4	Виконує дії на основі попередньо сформованого плану.
	5	Вирішує пізнавальні задачі без прямого контакту із предметами.
5	Уява	
	1	Грає із предметами, враховуючи їх призначення.
	2	Під час гри заміняє реальні предмети символічними, орієнтуючись на їх подібність.
	3	У грі заміщає реальні предмети уявленими, несхожими на них.
	4	Планує ігрові дії, знає, у що буде гратися.
	5	Створює нові образи та втілює їх у грі, малюнках, конструкціях.
6	Увага	
	1	На нетривалий час може зосередитися на предметах, які викликають цікавість.
	2	Під контролем дорослого виконує навчальні дії, які потребують зосередження.
	3	Після багатократної інструкції виконує навчальну дію, яка потребує зосередженості.
	4	За вказівкою дорослого виконує навчальні дії, які потребують

		зосередженості.
	5	При виконанні дії, яка потребує зосередженості, може відволікатися від сторонніх подразників.
7	Гра	
	1	Виконує рольові дії з іграшками.
	2	Бере участь у сюжетно-рольових іграх, підкоряючись ініціативі інших дітей.
	3	Бере на себе визначену роль, яка відрізняється різноманітними ігровими діями.
	4	Роль, яку виконує дитина, відображає не тільки дії з дорослими, а й стосунки між ними.
	5	Дитина організовує ігри, стежить за дотриманням правил, виступає ініціатором покарання за їх порушення.
8	Спілкування	
	1	Спонукає дорослого й однолітків до дій, просить про допомогу.
	2	Прагне досягнути поваги з боку дорослого, ображається на зауваження.
	3	Наслідує авторитетного дорослого, його слова, дії.
	4	Прагне до співчуття в взаєморозуміння з авторитетним дорослим.
	5	Виказує співчуття і взаєморозуміння, спілкуючись із дітьми.
9	Мовлення	
	1	Позначає словами предмети і явища.
	2	Володіє елементарним зв'язним мовленням, яке ще не виходить за межі безпосередньої ситуації.
	3	Мовлення виходить за межі безпосередньої ситуації, описує об'єкти, яких немає.
	4	Мовлення стає засобом планування та виконання ігрових дій.

	5	Володіє розгорнутим мовленням, яке передає і абстрактну інформацію.
10	Емоції	
	1	Проявляє нестійку емоційну реакцію на ситуацію, яка безпосередньо його стосується.
	2	Співчуває персонажам казок, мультфільмів.
	3	Співчуває реальним людям.
	4	Виявляє симпатію / антипатію до однолітків і дорослих.
	5	Емоційно оцінює ситуацію, яка безпосередньо його не стосується.
11	Самостійність	
	1	Володіє гігієнічними навичками, одягається без допомоги дорослого.
	2	Без нагадування правильно діє у звичній ситуації.
	3	Після роз'яснень дорослого виконує доручення, які потребують самостійності.
	4	Самостійно застосовує вивчені засоби поведінки у нових ситуаціях.
	5	Користуючись довірою дорослого, проявляє самостійність і різноманітних ситуаціях.
12	Саморегуляція	
	1	Діє під впливом ситуативних емоцій.
	2	У присутності авторитетного дорослого стримує свої безпосередні реакції.
	3	Діє, наслідуючи дії авторитетного дорослого.
	4	Може стримувати свої безпосередні бажання, імпульсивні дії.
	5	У ситуації вибору віддає перевагу тим людям, які відповідають вимогам дорослого.

Додаток Б

Результати констатувального експерименту в експериментальній групі за 2020 рік

П.І. вихованця	Показники												
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуля-	Загальний рівень
Білоусова	3	3	3	3	4	3	3	3	2	3	3	3	3
	С	С	С	С	Д	С	С	С	Н	С	С	С	С
Голубінка	4	4	2	3	2	3	4	3	2	3	3	2	2,9
	Д	Д	Н	С	Н	С	Д	С	Н	С	С	Н	Н
Созанський	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	3	3,8
	Д	Д	Д	Д	С	Д	Д	Д	Д	Д	Д	С	С
Клочкова	4	4	4	4	4	5	5	4	5	4	4	4	4,2
	Д	Д	Д	Д	Д	В	В	Д	В	Д	Д	Д	Д
Соболь	3	3	2	3	3	3	3	2	3	3	3	3	2,8
	С	С	Н	С	С	С	С	Н	С	С	С	С	Н
Риженко	5	4	4	4	4	5	5	4	4	5	4	5	4,4
	В	Д	Д	Д	Д	В	В	Д	Д	В	Д	В	Д

У сер. по групі	С	С	С	С	С	С	Д	С	С	С	С	С	3,5
	3,8	3,7	3,2	3,5	3,3	3,8	4	3,3	3,3	3,7	3,5	3,3	3,5

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Додаток В

**Результати констатувального експерименту в контрольній групі
за 2020 рік**

П.І. вихованця	Показники												Загальний рівень
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуля-	
Прудченко	2	2	1	3	1	2	3	2	2	3	2	2	2
	Н	Н	Н	С	Н	Н	С	Н	Н	Н	Н	Н	Н
Мельник	5	4	5	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4,3
	В	Д	В	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д
Горохова	5	4	3	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4,2
	В	Д	С	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д
Воробей	5	5	4	3	4	3	4	4	5	3	3	3	4
	В	В	Д	С	Д	С	Д	Д	В	С	С	С	Д
Калчев	2	3	2	3	2	2	4	3	3	2	2	2	2,5
	Н	С	Н	С	Н	Н	Д	С	С	Н	Н	Н	Н
Тарасенко	5	4	5	4	4	4	5	4	5	4	4	4	4,3
	В	Д	В	Д	Д	Д	В	Д	В	Д	Д	Д	Д

У сер. по групі	Д	С	С	С	С	Н	С	С	С	Н	Н	Н	3,2
	4	3,3	3,2	3	3,2	2,8	3,7	3,2	3,5	2,8	2,8	2,8	3,2

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

У сер. по рівні	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	4,5
	4,3	4,5	4,5	4,2	4,2	4,3	4,2	4,5	4,8	4,3	4,3	4,2	4,4

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Додаток Д

**Результати констатувального експерименту в контрольній групі
за лютий 2021-го року**

П.І. вихованця	Показники												Загальний рівень	
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуля-		
Прудченко	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	
Мельник	5	4	5	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4	4,3
	В	Д	В	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д	
Горохова	5	4	3	4	5	4	4	5	4	4	4	4	4	4,2
	В	Д	С	Д	В	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	
Воробей	5	5	4	3	4	4	4	4	5	4	3	3	3	4
	В	В	Д	С	Д	Д	Д	Д	В	Д	С	С	Д	
Калчев	3	3	3	3	4	3	4	3	3	4	3	4	4	3,3
	С	С	С	С	Д	С	Д	С	С	Д	С	Д	С	
Тарасенко	5	5	5	4	4	4	5	5	5	4	5	4	4	4,6
	В	В	В	Д	Д	Д	В	В	В	Д	В	В	Д	

У сер. по рівні	Д	Д	С	Д	Д	С	Д	Д	Д	С	С	С	3,9
	4,3	4	3,8	4,2	4	3,7	4,2	4	4	3,8	3,7	3,7	4

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

У сер. по группі	В	Д	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	В	Д	4,8 4,7
	5	4,7	4,7	4,8	4,8	5	4,5	4,8	4,7	4,7	5	4,5	

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

я. Уродивець Ніна Миколаївна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

23.10.2021
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Ніна Уродивець
(ім'я, прізвище)

